

Prožimanje utjecaja narodnog melosa sjeverne Hrvatske na melodije iz „Cithare octochorde“ i istih na narodno glazbeno stvaralaštvo tog dijela zemlje

1. Već je Karel Konrad 1890. god. u svojoj raspravi *Hymnologie starocharvátská*¹ upozorio kako na prisutnost ugođajnosti narodne provenijencije u stanovitom broju melodija iz *Cithare octochorde* s hrvatskim (kajkavskim) tekstovima tako i na očiglednu podudarnost pojedinih njihovih melodijskih redaka s nekim narodnim napjevima. Makar je to uradio služeći se samo trećim izdanjem *Cithare octochorde* (iz 1757) i skoro isključivo sa stajališta češkog melosa, Konrad je tim svojim upozorenjem, kao prvi, stekao neprolaznu zaslugu za daljnje proučavanje same problematike.

Tridesetak godina kasnije (1919, 1920) M. Gavazzi je u tri nastavka, tiskana u časopisu »Sv. Cecilija«,² Konradovu tezu ne samo potkrijepio novim dokazima hrvatske narodne provenijencije nego ju je i dopunio primjerima uzetim iz prethodna dva izdanja navedenog zbornika (1701, 1723) koja Konradu nisu bila dostupna. Time je u problematiku naglasio domaću dimenziju, našavši prvenstveno u zbirci Fr. Ks. Kuhača *Južno-slovenske narodne pobjevke* (Zagreb 1878, 1879, 1880, 1881), ali i u nekim drugim našim izvorima, nedvojbene dokaze odraza domaćeg narodnog melosa u samoj *Cithari octochordi*.

Kako je u praksi izgledalo Gavazzijevo dokazivanje neka pokaže pr. br. 1.

(CO, 1701. 1. izd., 375, drugi dio melodije)

PO-DE-LI NAM TVU NEDSCHU DE-VA MA-RI - A PRE-MI - LOZ-TIV-NA.
/Kuhač, op.c., N.º 808/
DO-LE-TEL JE SIVI SOKOL Z VUGERSKE ZEMLE, Z VUGER - SKE ZEM - LE.

Iz dosad izloženog nameće se ovaj zaključak:

U sva tri izdanja *Cithare octochorde* mogu se u stanovitom broju nabožnih melodija s hrvatskim (kajkavskim) tekstovima identificirati skoro doslovni obrasci pojedinih narodnih napjeva iz sjeverne Hrvatske. Jesu li tom postupku autori sami sastavljajući pojedinih izdanja *Cithare octochorde* ili su oni samo sankcionirali već postojeće stanje, izazvano nastojanjima biskupa P. Petretića i isusovca N. Krajačevića iz prethodnog stoljeća,³ u ovom je trenutku nemoguće decidirano objasniti. A i sama problematika o prisutnosti narodnog melosa sjeverne Hrvatske u *Cithari octochordi* nije do kraja dorečena, nego čeka svog sustavnog proučavatelja. Taj će možda naći odgovor i na gornje pitanje kao i na ono što ga je svojedobno, pišući o sudbini narodnih napjeva iz vremena seljačke bune Matije Gupca (1573), nabacio N. Hercigonja: »... Ali nije neizvjesno da li su postojale pjesme Gupčevih puntara; možemo sa sigurnošću tvrditi

ne samo da su živjele nego da i danas žive — možda u našem muzičkom folkloru ili u nekim drugim muzičkim ambijentima, možda čak i u crkvenoj muzici, kuda su mogle dospjeti akcijom kontrareformacije...«⁴ Nije, naime, paradoksalno pomisliti kako su neki od tih i takvih napjeva mogli ući i u *Citharu octochordu*, i to upravo spomenutom akcijom Petretića i Krajačevića.

2. Iznesena i nedvojbeno važna teza dotiče, međutim, samo jednu stranu problema. Onoj drugoj koja bi razmatrala utjecaj melodija iz *Cithare octochorde* s latinskim tekstovima te njihovim hrvatskim (kajkavskim) prepjevima, i to onih jasne gregorijanske provenijencije, na narodni melos sjeverne Hrvatske — nije (koliko je poznato) dosad nitko obratio posebnu pozornost. Svakako s nepravom, ali isključivo zbog velikih teškoća koje se javljaju već na samom prilazu tom dijelu problematike. Zato će idući dio izlaganja tek naznačiti moguće osnovne obrise daljnje razradbe koja bi, čini se, trebala ići dvama korosjecima.

a) Prvi bi obuhvatio sve one slučajeve koji danas s naznakom izvorišta, što znači da nisu pretopljeni u anonimnost (hrvatskog) narodnog melosa, traju u praksi. Odnosio bi se, dakle, na melodije koje je narod usvojio te ih i danas pjeva u crkvi. Takvih je primjera relativno mnogo s jasnom naznakom »iz Cith. oct.«,⁵ i posao oko njihovog što sustavnijeg utvrđivanja ne bi bio težak. Takav jedan primjer je i ovaj pod br. 2.

(CO, 1757, 3. izd., 158, 164)

SUR-RE - XIT CHRISTUS NODI-EI: A E U JA, A E U JA, A E U JA.
VESTALJEE JE KRISTUS DENEZKA, AL-LE- LU - JA, ALLE-LU-JA, ALLE- LU - JA.

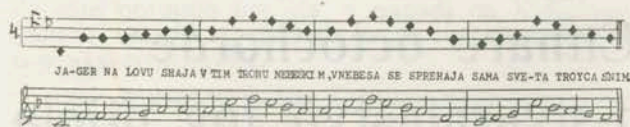
b) Drugi bi pravac obuhvatio one melodije koje također traju u današnjoj praksi ali bez naznake izvorišta i često s etiketom »narodna iz...«. Tu bi rad, čini se, postajao teži: neusporedivo bi, naime, lakše bilo ustvrditi postanak melodije koja je u *Cithari octochordi* tiskana s latinskim pa hrvatskim (kajkavskim) tekstom pa onda ispitivati njezin odraz na narodni melos (vidi idući primjer):

(CO, 3. izd., 38, 62)

O MA-RIS STELLA JESSE PU-ELLA: TU ES FLOU MLOS OMATER PIA VIRGO MARI-AI ORA PRO NOSTR ZDRAVA DEVI - CA, BO-OO-RO- DICA: TE SSI LEP OMAT, BASINA SENA, ROSA RUME-NA SNETA MARIJA.

nego u slučajevima kada se melodija javlja jedino s hrvatskim (kajkavskim) jezičnim predložkom. Takav je slučaj s melodijom pod br. 4.

(CO, 3. izd., 71)

U tom slučaju, kao i u nekim sličnima, pitanje postanka pa onda utjecaja melodije postavlja se ovako:

— ili je napjev narodni, a ispitivanje njegova podrijetla je otežano njegovom arhaičnošću kojoj je značajke danas teško znanstveno kategorizirati;

— ili je napjev gregorijanskog podrijetla a izvornik mu stjecajem (možda i tehničkih) okolnosti nije naveden.

Sigurno da to predstavlja zanimljiv ali i težak posao makar i sa svim pomagalima i dostignućima s kojima se služi i do kojih je došla današnja etnomuzikološka znanost.

3. Iz svega izlazi da se melodije iz *Cithare octochorde* mogu promatrati i analizirati ne samo sa

stajališta folklorne refleksnosti u njima nego se isto tako može i mora razmatrati postojeći fundus narodnih napjeva sjeverne Hrvatske sa stajališta mogućnosti njegova oblikovanja sa gregorijanskog izvorišta, konkretno iz zbornika *Cithara octochorda*. I dok je prvi dio problema, rečeno je, markiran u priličnoj mjeri — drugom tek predstoji najprije ona okvirna, a tek onda i sustavnija obradba.

Namjena ovog saopćenja jest da bude poticaj tom, a zatim i cjelokupnom sintetičnom dijelu posla. To, držim, opravdava moj istup na ovom uvaženom skupu i otvara put nadi o prezentiranju takvog rada, koji će iscrpiti problematiku naznačenu naslovom ovog saopćenja što potpunije, na jednom od idućih ovakvih skupova.

BILJEŠKE:

1. Uspor. Věstník kr. česke společnosti nauk (Prah 1890). Tri-da filos.-histor.-jazykozpyina.
2. Uspor. Prilog narodnim melodijama u »Cithari octochordi«, »Sv. Cecilija« 1919, br. 4, 96—99 i Narodni elementi u »Cithari octochordi«, »Sv. Cecilija« 1920, br. 1—2, 35—37 i br. 4, 80—83.
3. Uspor. N. Krajačević, *Sveti Evangelomi*, Graz 1651 s predgovorom biskupa Petrečića.
4. Uspor. *Zbornik partizanskih narodnih napeva*, Beograd 1962, XX—XXI.
5. Izvode se u (više-glasnim) obradbama najčešće F. Dugana, V. Zganca i A. Čanjuge, a u najnovije vrijeme i A. Klo-bučara.

LJUBOMIR GALETIC, Zagreb

Cithara octochorda i ostale značajnije zbirke hrvatske himnologije s posebnim osvrtom na glazbene varijante

Svrha ovog referata je da u najkraćim crtama upozna ovaj cijenjeni skup himnologa s našom hrvatskom himnodijom i himnologijom.

Prije intenzivnog naučnog istraživanja i studija crkvene himnologije, obično se smatralo da je pučka crkvena popijevka djelo i plod reformacije. Međutim, mnogi su glazbeni učenjaci ustvrdili i dokazali da već gregorijanski koral ima svoj izvor i porijeklo u narodnoj pjesmi — grčkoj i latinskoj. Dakle, davno prije reformacije imali su pojedini narodi vlastitih crkvenih pučkih pjesama, pa tako i mi Hrvati.¹

Vrlo jaka tradicija crkvenog pjevanja očituje se kod nas već u ranom srednjem vijeku u mnogobrojnim liturgijsko-neumatskim rukopisima, sačuvanim po raznim samostanima i bibliotekama južne i sjeverne Hrvatske. Najstariji od njih potječu još iz XI. st. O njima je do sada već mnogo toga napisano s kulturnopovijesnog, liturgijskog i glazbenog gledišta.² Mnogi su himni i sekvencije iz tih rukopisa bili preuzeti u kasnije zbirke crkvenih pučkih popijevaka, bilo na latinskom ili narodnom jeziku, osobito u Citharu octochordu, najopsežniji i najznačajniji zbornik hrvatske himnologije.

Najstariji podatak o crkvenom pučkom pjevanju u južnom dijelu Hrvatske seže u XII. st. Kada je, naime, papa Aleksandar III. na svom putovanju svratio u Zadar, stanovnici su ga pozdravili pjevanjem kantika i lauda na narodnom jeziku.³ Najstarija pak zapisana hrvatska crkvena pučka popjevka: Bog se rodi v Vitliomi, potječe iz 1320. god. Pronašao ju je, kao i još neke druge, prof. Rudolf Strohal, vrijedni istraživač glagolskih rukopisa XIV.—XVIII. st.⁴ Jedna od varijanata te pjesme sačuvala se u »Pavlinskoj pjesmarici« iz god. 1644.

Da su u zapadnom dijelu srednje Evrope postojale već sredinom XIV. st. i kroz cijelo XV. st. pobožne pučke popjevke, svjedoči nam zabrana biskupa Nikole Olaha na sinodi u Trnavi god. 1460.: »... ne vulgares cantilanae praeter eas, quas ante centum annos maiores nostros certo approbasse constat... in templis maxime admittantur.«⁵

Brojne zbirke crkvenih popijevaka iz XVII. st. potvrđuju jaku tradiciju pučkog pjevanja na hrvatskom jeziku iz prijašnjih vijekova. Ovdje ću navesti samo najpoznatije od njih.

Već na početku XVII. st. susrećemo najstariju tiskanu zbirku crkv. pjesama bez napjeva: »Molitvene knysicze...« o. Nikole Krajačevića. Prvo iz-